

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

2.1 Kyrkomiljön

Järbo kyrkoanläggning ligger direkt bredvid genomfartsvägen i Järbo samhälle vilken avgränsar kyrkomiljön från den övriga samhällsbebyggelsen i väster och norr. Ett skogspari avskärmar kyrkotomtens östra sida. På kyrkogården finns, förutom kyrka och kyrkogård, ett f.d. bårhus och ett bisättningshus. Utanför kyrkogårdens södra del finns församlingsgård som byggdes som prästgård år 1971 då den gamla prästgården revs. Församlingsgården är sammanbyggd med pastorsexpeditionen och ett tiotal meter därifrån ligger kyrkstugan samt garage- och vaktmästeribyggnad.

2.2 Kyrkan

Järbo kyrka började uppföras år 1860 efter att den gamla kyrkan förstörts genom snöoras. **Timmerstommen** kläddes med panel fyra år efter uppförandet. Kyrkobyggnaden är en **korskyrka med drag av gotisk träarkitektur**. Långhuset är orienterat i nord-sydlig riktning och korsarmarna åt öst och väst. Fasaden har **liggande fasspontpanel** samt släta foder, sockelbräden, pilastrar, listverk och dekorationsdetaljer med korsmotiv. Träfasaden är målad i **två ljusgrå** kulörer medan sockeln är putsad och mörkgrå. Taket är **ett sadeltak** med **svartmålad plåttäckning** från 1970-talet. På norra delen av långhusets taknock finns ett litet **ornament med karaktär av en takryttare**. Kyrkans fasader är försedd med fönster i olika storlekar med vinkelbrutna bågar. Huvudentrén finns på norra gaveln och ytterligare en entré till kyrkorummet är belägen i västra korsarmen. Dessutom finns två ingångar från källarplan från byggnadens västra sida. Den ena markeras av ett skärmtak och leder via en trappa upp till sakristian. Den andra leder till ett källarutrymme under västra korsarmen.

Interiört är kyrkorummet ett treskeppigt långhus med koret i söder och orgelläktare i norr. På varsin sida om koret ligger två smårum; sakristia i öster och skrudkammare med textilförvaring i väster. Ingången till kyrkorummet sker via vapenhuset i norr, vilket även leder till ett samlingsrum i öster och wc samt trapphus till orgelläktaren på västra sidan. Samtliga ytskikt i biutrymmena har tillkommit under restaureringar på 1900-talet. Ytterligare en ingång till kyrkorummet finns i västra korsarmen, under en inbyggd läktare. Östra korsarmen används som dopkapell sedan 1950-talet. Kyrkorummet präglas av trägotiken även om en rad dekorativa element avlägsnats i samband med restaureringar år 1905 och åren 1952-53. Väggarna är klädda med liggande fasspont över bröstning av stående spont och målade i ljusa gulvita och milt gröna nyanser i 1950-talets färgsättning. Mittskeppet med ett kassetindelat innertak bärs upp av smala, åttkantiga träkolonner med snidade kapital. Innertaketets formspråk har tagits upp i modern tolkning i läktarens undertak. Kyrkan har ett brunmålat trägolv från den senaste interiöra restaureringen.

Kyrkans inredning och inventarier härrör sig i huvudsak från kyrkans tillkomstår och från 1952-53 års restaurering. Kyrkorummets blickfång utgörs av en altartavla med strålmotiv av Olle Hjortzberg som beställdes i samband med restaureringen och hänges på samma plats som ett igensatt korfönstret. Öster om koret finns predikstolen som fick tillägg i form av guldlistor, sänkt ljudtak samt innertak av koppar med infälld belysning vid 50-talsrestaureringen. Orgeln har sitt ursprung några år efter att kyrkan uppfördes och har byggts om ett flertal gånger sedan dess. Orgelfasadens färgsättning harmonierar med kyrkorummet och accentueras av gulddekorationer. Läktarbarriären är ett resultat av en ombyggnad som ger läktaren ett modernt uttryck. Bänkarna är öppna och har både mittgång och sidogång. I och med att de treklöverformade gaveldekorationerna avlägsnades i samband med restaureringen fick

bänkarna en enklare form. Bänkarna är målade i ljus grönaktig ton och har marmoreringsmålade gavlar.

2.3 Kyrkogården

Kyrkobyggnaden omges av en kyrkogård som utvidgats flera gånger under årens lopp. Utvidgningarna är avläsbara dels genom de olika områdenas karaktär och strukturer och dels genom gamla bevarade terassmurar och olika typer av omgärdning. Väster om kyrkan avgränsas kyrkogården av ett dekorativt gjutjärnsstaket. På norra sidan tar ett enkelt järnstaket vid och längs östra och halva södra sidan löper en hög barrhäck. Andra halvan av södra sidan har omgärdning i form av stenstolpar och ett enkelt järnstaket. Mitt för östra korsarmen finns en stigport i trä med spåntak och sockel av natursten. Stigporten tillkom vid 1920-talets kyrkogårdsutvidgning. Kyrkogården har raka grusgångar, stora gräsytor och planteringar i form av långa raka häckar. Kyrkogården har nivåskillnader i form av terrasseringar med små trappor mellan nivåerna. Högre gravvårdar från slutet av 1800-talet finns främst närmast kyrkan medan yngre, låga gravvårdar dominerar på kyrkogårdens östra del där det också finns en minneslund i skogsmiljö med en damm.

2.4 Gamla bårhuset

Vid kyrkogårdens södra gräns strax öster om kyrkan finns en liten byggnad som uppfördes som bårhus år 1926. Byggnaden ritades av länsarkitekt Magnus Dahlander i samband med kyrkogårdsutvidgningen samma år. Byggnadskroppen är rektangulär och på taket ligger ett spånklätt valmat sadeltak. Mitt på taknocken finns en sekundärt tillkommen takryttare, även den med spåntäckning. Fasaderna är klädda med tjärad locklistpanel och har ljusinsläpp genom ett litet spröjsat fönster på norra sidan. Bredvid fönstret finns en dörr med träpanel. Byggnaden används numera som förråd.

2.5 Bisättningshuset

Vid kyrkogårdens norra gräns finns en byggnad som uppfördes som ett nytt bårhus år 1963. Byggnaden ritades av arkitekt Sten Dalén, även detta i samband med en kyrkogårdsutvidgning samma år. Byggnaden ansluter till det gamla bårhuset i sitt formspråk men har ett mer modernt uttryck. Byggnadskroppen är rektangulär och på taket ligger ett spånklätt valmat sadeltak. Fasaderna är slammade så att betongstenen i murverket tydligt framträder. Ljusinsläpp finns i form av fyra höga smala fönster upp till takfoten på södra sidan. På västra sidan finns en träport med strålmotiv. Byggnaden används fortfarande som bisättningshus.

2.6 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Järbo kyrka präglas av den trägotiska arkitekturstilen även om en del detaljer har tagits bort vid 1900-talets restaureringar. Vid den senaste fasadrestaureringen år 2005 återfick panelen den ursprungliga färgsättningen, vilket förstärker det arkitekturhistoriska sambandet.

Interiörens helhetskaraktär har förändrats och förenklats sedan kyrkan uppfördes och karaktäriseras idag till stora delar av restaureringen år 1952-53. Kyrkorummets arkitektur med den korsformade planen, de panelklädda väggarna, takkonstruktionen, de dekorativt utformade pelarna samt de vinkelbrutna fönsteröppningarna visar den ursprungliga karaktären. 1905 års restaurering har lämnat få spår, utan interiören präglas av de förändringar som gjordes år 1952-53 då bl.a. bänkinredningen, orgelfasaden, läktaren och predikstolen genomgår mer eller mindre omfattande åtgärder. Interiörens dekorationsmåleri tas bort och kyrkorummet får en ny färgsättning i milda, ljusa färger.

Kyrkogården karaktäriseras av terrasseringarna genom vilka det också går att se kyrkogårdens utvidgningsfaser. De bevarade terassmurarna, de långa häckraderna samt grusgångarna har en tydlig nord-sydlig riktning och den gamla byvägen som nu är avskuren och integrerad i kyrkogården fungerar som mittaxel. Byggnaderna på kyrkogården är var och en tidstypiska men har ändå anpassats till varandra vad gäller de arkitektoniska uttrycken.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- Kyrkan har ett arkitekturhistoriskt värde med drag av gotisk träarkitektur. De ursprungliga detaljer som bevarats är viktiga för byggnadens tids- och stilidentifiering, t.ex. de korsformade fasaddekorationerna, de vinkelbrutna fönstren, de åtkantiga träkolonnerna mm.
- Restaureringen på 1950-talet karaktäriserar interiören till stora delar bl.a. med läktarens utformning och den genomgripande färgsättningen.
- Kyrkogårdens årsringar är tydligt avläsbara i gravvårdsstrukturen, de bevarade terassmurarna och de olika typerna av omgärdning.
- Det gamla bårhuset och stigporten har trots sin enkla arkitektur ett tidstypiskt uttryck i nationalromantikens anda.
- Bisättningshuset har ett modernt formspråk och är välanpassat i kyrkomiljön. Byggnaden samspelar med bårhuset och stigporten vad gäller proportioner och takutformning och tar upp altartavlans strålmotiv i entréporten.

2.7 Källor, litteratur och övriga uppgifter

ATA, Gästrikland, Ovansjö socken, Järbo kyrka

Kilström, Bengt Ingmar & Karlsson, Ann Mari, Från Gästrikland 1988. Gästriklands kyrkor – medeltid möter nutid, Gävle 1990

Kilström, Bengt Ingmar, Järbo kyrka, Strängnäs 1971

Länsmuseet Gävleborg: Ärendearkivet

Länsmuseet Gävleborg: Topografiska arkivet

Olsson, Ulrika, Bårhus vid Järbo kyrka. Antikvarisk kontroll vid omläggning av spåntak. Gävle 2004.

Riksantikvarieämbetet: Byggnadsregistret

Riksantikvarieämbetet: Kulturmiljöbild

Inventeringsdatum: 2006-05-04

Inventerare: Erika Englund

Ansvar kulturhistorisk karaktärisering och bedömning: Erika Englund och Anna Lindgren

Rapportsammanställning: Erika Englund